

Skovhistorisk selskabs forårstur til Kronborg skovdistrikt

Af skovtaksator Børge H. Larsen, Lindum Skovridergård, Hobro.

Den 3. maj 1986 deltog ca. 130 skovhistorisk interesserede fra hele landet i ekskursionen til Hornbæk plantage, Gurre sø, Teglstруп Hegn og Hellebæk.

I strålende solskin samledes de mange medlemmer i Hornbæk plantage. Selskabets formand, lektor i skovbrugshistorie P. Chr. Nielsen, bød velkommen og præsenterede skovrider G. Bergsten, der førte de mange gæster rundt på en meget naturskøn, afvekslende og lærerig tur i dele af det 3.687 ha store skovdistrikt.

Skovrider Bergsten indledte: Vi befinder os på en kyst, hvor der udfolder sig voldsomme ting, når vejret står på. Der har været fiskelejer langt tilbage i tiden. Rævelejet er registreret i lensregnskabet i 1582/83, dengang var der 5 familier, der levede af landbrug og fiskeri. Der skete en ændring af klimatiske forhold, jorden blev taget af havet, og sandflugten lagde et 1/2 meter tykt dække af sand over jorden. 1613 var der een familie tilbage. I 1660/61 lå alt øde. Træerne vokser her på strandvolde af ral og sand; bevoksningen består af 145-årig skovfyr med birk og selvsået eg. I de 27 år jeg har været her, har bevoksningen ikke ændret udseende.

Fra tyskernes tid under 2. verdenskrig findes her betonstøbte kanonstillinger o. lign., der kommer frem ved skred.

En dag i 1961 gik en skovløber langs stranden, hvor han fandt en ligkiste i kystbrinken. Den indeholdt en tysk soldat, der var blevet skudt på grund af røveri.

Vi laver lidt kystsikring, men ikke så meget; man synes, at nedbrydningen er god anskuelighedsundervisning.

Kampen mod sandflugten.

Fra det blånende hav kørte vi ind til Midtvejen, hvor vi kunne beundre de 185-årige skovfyr. Skovrider Bergsten fortalte: Her var oprindeligt lige så barske forhold som ved kysten. De arme bønder klagede deres nød til kongen. Man prøvede at „plante” risgærder; der dannedes en lille klit bag gærdet, nyt risgærde og ny klit og sådan fremdeles. Enkelte klitter på 2,5 km længde. Johan Ulrich Røhl kom hertil i 1724, man såede hjælme og marehalm og senere skovfyr og gran. I 1788 så det stadig sløjt ud på grund af kreaturskader, dyrene åd, hvad der spirede frem.

P. Chr. Nielsen supplerede: I Kronborg amt nedsattes en kommission, der skulle lægge planer for træplantningen her. Til at lede arbejdet ansatte man i 1792 den 63-årige skovrider J.W. Stockmarr, en af von Langens elever, der havde været lærer i skov- og jagtfacultet ved Jægerkorpset i Helsingør. Han var eksperten; flere gange ansøgte han om, at han måtte trække sig tilbage. „Nej, du skal blive ved”, og det gjorde han indtil 1798. Stockmarr efterfulgtes af skovrider Hilcher, der døde 1810, hvorefter Hornbæk plantage blev lagt under Kronborg skovdistrikt.

Distriktsinddelingen historisk set.

Sandflugtsarealet hørte på von Langens tid, 1763-76 til Frederik V's revir, der omfattede skovene i den østlige del af Kronborg amt, 1782-1810 hørte skoven til sandflugts-

distriktet kaldet Tisvilde og Ørkesholm distrikt. Skoven kom herefter under VI forstdistrikt, senere 1. Kronborg distrikt, der var af noget varierende udstrækning gennem tiderne. (1851 blev skovene i det tidligere Kronborg amt, delt op i 6 Kronborg distrikter, fra 1911 kaldt Kronborg, Gurre, Nødebo, Esrom, Mårum - altså kun 5, idet der skete omlægning af distriktsgrænser, nu kun 3 distrikter.)

Hornbæk plantages etableringsperiode er fra 1793 til 1840. Først da sagde man, at nu ser det ud til, at det vil blive til skov; idag hvor vi står i en lun og frodig skov, kan man vanskeligt forestille sig de barske forhold. De gamle skovfyr er administrativt fredet.

Overfor de gamle fyr står der en meget smuk 75-årig egeskov, hollandsk afstamning. Egene trives fint, da træernes rødder går ned gennem sandlaget til den lerholdige jord. Flyvesandlaget gør, at jorden er varm, derfor spirer egens agern let.

Man værner også om de enkelte vrange og brede ege, der kommer frem. I plantagens østlige del „Foryngelse ved øksen” med bøg, eg, ær og løn.

Valdemar Atterdags Gurre.

Ekskursionen fortsatte til Gurre sø, hvor skovrider Bergsten udtalte: En herlig skovpart, da man har Gurre sø, beliggende mellem Horserød og Gurre Vang; søen er på 225 ha og 4 meter dyb. Har fra gammel tid været en af kongens fiskesøer. Den lå omkranset af skov, så kun dem, der boede her, kendte den. Søen kom under Hellebæk Geværfabrik i 1743. Grev H.C. Schimmelmann overtog søen i 1768; i 1863 blev den atter solgt til staten.

Skovrider G. Bergsten og lektor P. Chr. Nielsen ved Hornbæk Strand.

Schimmelmann var interesseret i søen, da den indeholdt meget vand, der kunne føres til vandsystemet, knyttet til Hellebæk Geværfabrik. I 1782 blev der udarbejdet et projekt om en kanal fra Gurre sø til Hellebæk. Kanalen skulle være 4 km lang, og der skulle flyttes 40.000 m³ jord. Man opdagede hurtigt, at det ville blive et alt for dyrt projekt.

Søens vandstand har ændret sig meget gennem tiderne. På Valdemar Atterdags tid (han døde på Gurre i 1375) lå slottet ude i søen, der måske har været dobbelt så stor som i dag.

Vandstanden er 26,4 meter over havet. Bønderne rundt omkring syntes, at de godt kunne få lidt ud af den jord, der blev tørlagt. I 1877 blev det fastlagt, hvor bønderne måtte have enge, men de skulle holde tilløb o.a. vedlige. Bønderne ville gerne have vandstanden længere ned, men det modsatte ministeriet sig.

Der laves nu undersøgelser over, hvordan dyrlivet udvikler sig. Men søen har ændret sig. Hørsørøllejren blev oprettet lige i nærheden, og derfra blev spildevandet ledt ud i søen; nu har man ført spildevandet fra kloaken til et rensningsanlæg. Det vil tage 75 til 100 år at få den krystalklare sø tilbage.

Tæt ved søen ligger en gammel bøgeskov, der minder om det gamle periodefladeskovbrug (hvor man hvert år fornyede en bestemt del af skoven). P. Chr. Nielsen ville gerne, at denne bevoksning fik lov til at stå lige, til den rådner op. Man fik forevist en sten med skålmærker; man regner med, at de hører til i bronzealderen.

Søer som vandreservoirer.

Videre fortsatte ekskursionen til Teglstrup Hegn. Jordbundsmæssigt set et af de svagere steder, mager moræne; flere steder er den ved at springe i lyng.

Tidligere var der mange flere søer i Teglstrup Hegn. Vi ser her Sorte sø, der er på 3 hektare med klart vand.

Sorte sø er forbundet med Klaresø ved en kanal. På dette sted ønsker man at bevare den hidtige hugst, plukhugst. Søerne her har spillet en stor rolle som vandreservoirer for møllerne ved Hellebæk. Dengang søgte man et sted, hvor der var både vand og træ, den tids energikilder. Da man gik over til at lave geværfabrik, fik møllerne rettighederne til vandet. Der er stibord, hvormed man kunne regulere vandstanden.

Nogle af moserne er blevet frigivet for rettighederne, - det var dengang man ville udnytte hver kvadratmeter, og man plantede sitka eller noget andet skidt. Granerne voksede godt i begyndelsen, men døde tidligt; idag planter vi eg, og de trives godt.

Her er skovhistorie, industrihistorie, forhistorie blandet sammen. Kanalen, der forbinder de to søer, er gravet på Frederik II's befaling i 1577 af svenske krigsfanger fra Den nordiske syvårskrig. Man har fundet rester af træror fra den tid. Der har også været anvendt blyrør, men de var for dyre at have liggende i jorden, så de er borte. Frokosten blev meget passende indtaget i Julebækshus.

Probérhuset og Hammermøllen.

Eftermiddagens program var henlagt til den gamle hammermølle, hvor overlærer P.O.W. Hildinge meget fængslende fortalte om dette industrifundsamfund, der lå herinde i skoven.

Hellebækshistorie er knyttet sammen med Kronborgs historie. Da Frederik II byggede Kronborg skulle man have vanddrevne møller og smedier. I 1576 blev her bygget en melmølle, kaldet Kongens Mølle ved Hellebæk.

Christian IV byggede den første hammermølle. Efterhånden gik våbenproduktionen frem.

Man havde værksteder ved siden af, hvor man boede; by

Et udsnit af ekskursionen ved hammermøllen.

og fabrik var et. I Stefan Hansens tid (han overtog våbenfabrikationen i 1743) var produktionen 3.000 geværer; i Schimmelmanns tid var den over 6.000 stk. - Her blev også lavet en form for primitive maskingeværer. Man havde et langt rør med borede huller, som kuglerne fløj ud af.

Der findes det gamle probérhus, hvor man dengang afprøvede geværerne. Alle løbene, ialt 50, blev fyret af på én gang, så det har braget godt i skoven. Kuglerne blev opfanget af sand og mur. Nogle løb sprængte; de andre blev undersøgt og fik fabrikkens mærke. Nea-geværerne blev solgt til kolonierne; de blev i Ghana kaldt „Dane-guns” og skal være meget efterspurgt idag.

Vi lægger mærke til, at fabrikken er anlagt ved Hellebækken, men også ved skoven, der skulle levere træ til fremstilling af trækul. De høje varmegrader kunne ikke frembringes ved brænde, men kun ved anvendelse af trækul. Skæfterne var af bøg fra Sverige; måske fordi det svenske bøgetræ skulle være særligt hårdt.

De gamle blæsebælge leverede luft til essen. Et stort smalt hjul drev to vandhamre, hvoraf den ene vejede 100 kg. og kaldtes strækhammeren, og den mindre med rimmer i hammerhovedet og ambolten kaldtes løbhammeren.

Museumsdirektøren, dr.phil. Henning Henningsen sluttede den udmærkede dag af med: Vi kan sige, at vi befinder os ved en af de mest maleriske, topografiske, historiske egne af landet, ved sø og strand. Vi er fyldt med taknemmelighed til skovens folk, som har åbnet skoven og gjort dagen så festlig for os. Vi har set mange ting; den sidste del har været mere teknisk betonet. Vi så møllehjul gå rundt og hammeren op og ned; da må vi tage hatten af for vore forfædre, der kunne præstere noget sådant. Det er dejligt, at man har gjort denne kæmpeindsats for at restaurere hammermøllen. Det er interessant at finde de forskellige puslesten, så alt går op i en højere enhed. Skulle nogle af bladets læsere have lyst til at blive medlem af Skovhistorisk Selskab, kan dette ske ved henvendelse til:

**Skovhistorisk Selskab, Folehavevej 21,
2970 Hørsholm.**

Kontingentet er 65 kr. om året.